

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2014: 2: LIK OG LIKSKAP AV 3.3.2014

Fra Interessegruppen for Navnet minnelund Levanger og Alstadhaug ¹⁾, 1.10.2014

Visjon: Gjøre kirkegården til bygda/byens vakreste sted, et kulturminne for ettertanke og refleksjoner tilpasset samfunnsutviklingen.

Forkortelser: Dnk = Den norske kirke FR = kirkelig fellesråd NM = navnet minnelund
INML= Interessegruppen for Navnet minnelund Levanger og Alstadhaug

INNHold

Sammendrag og konklusjon	1
Enkeltmerknader	2
Viktigste merknad	2
1. Side 12, kap. 3.5.4, 6.3.2 og vedlegg 3: Samfunnsøkonomisk kostnadsberegning	2
Øvrige merknader	3
2. Side 13 og kap. 9.5.5: Gravplassrådgiverens arbeidsgiver	3
3. Side 13-14 og kap. 9.5.6: Oppnevning foreslåtte gravplassutvalg	4
4. Side 15, kap. 2.4.2 og vedlegg 1: Ordliste	4
5. Kap. 12: Forslag regelendringer	4
Vedlegg: Eksempler som forsterker innstillingens forslag	7
Departement og Storting	7
Regionalt nivå	9
Kommunalt nivå	9

SAMMENDRAG OG KONKLUSJON

Vår interessegruppe mener utvalget generelt har gjort god jobb innenfor sitt mandat, og vi slutter oss til forslagene med noen få unntak som anført nedenfor. Dog tar vi forbehold for å ha kunnet oversett detaljer ved hovedsakelig å bygge vår uttalelse på sammendraget side 11-15 i innstillingen.

Våre merknader gjelder:

1. De samfunnsøkonomiske kostnadsberegningene som vi mener framstår som både misvisende og bygger på for mange feilaktige forutsetninger til at de kan gi et riktig svar, spesielt hva gjelder navnet minnelund.
2. Gravplassarbeiderens arbeidsgiver og mandat til å arbeide på «sjølvstendig fagleg grunnlag».
3. Oppnevningen av foreslåtte gravplassutvalg.
4. Ordlisten med merknader til 5 av de foreslåtte definisjonene.
5. Foreslåtte regelendringer m/bl.a. gjentak av tidligere innsendte høringsmerknader.
6. Innvielse av ny gravplass kontra «vigsling» av enkeltgraver.
7. Presisering av benyttet referanse for forslagene i innstillingen.
8. Finansieringen.

Vi vil også presisere at innstillingen bygger på dagens gjeldende lovverk. Således vil flere av forslagene bli mer eller mindre relevante hvis det enstemmige forslaget til Ståsettutvalget i NOU 2013: 1 i kapittel 18.11 om tvungen overføring av forvalteransvaret for gravplassene til kommunene, fylkesmennene og en trosuav-

¹⁾ Interessegruppen for Navnet minnelund Levanger og Alstadhaug (INML) har i dag 64 medlemmer, de fleste fra Levanger kommune, men også flere interessenter fra andre deler av landet.

hengig departementsavdeling blir gjennomført. En slik overføring, med de praktiske tilpassingene innstillingen åpner for, mener vi er helt nødvendig for å tilpasse gravleggingstilbudet til seinere års samfunnsutvikling, hvorav det viktigste er vårt nye flyttemønster, inkl. våre mange nye landsmenn hvor vi mener gravplass-tilbudet er en viktig integrasjonsfaktor.

Oppsummert

99 % av oss alle blir berørt av tilbudet på våre gravplasser, de fleste mange ganger og i forbindelse med noen av våre mest følelsesmessig vanskelige situasjoner. Vi mener nøkkelen til tilstrekkelig nytenking og hensyn-tagen til «folk flest» sine ønsker ut fra seinere års samfunnsutvikling og realisering av vår visjon, ligger i å skape engasjement for gravplassene i alle forvaltningsledd. Og det viktigste forbedringsområde her er informasjon om de nye gravleggingsalternativene og åpenhet ved beslutningene.

Ut fra våre mange negative erfaringer med dagens forvaltningsregime, mener vi dette kun vil la seg gjennomføre ved i store trekk å realisere forslagene i innstillingene fra Læutvalget og Stålsettutvalget. Den offentlige forvaltningen som er foreslått å overta forvaltningsansvaret innehar allerede faglig kompetanse innenfor de fleste arbeidsoppgavene. Dette i motsetning til dem som rekrutteres via Den norske kirke, og utdannelse og kunnskaper er generelt en av de beste forutsetningene for å bli mer interessert i et fagområde.

Som understøttelse av våre etterfølgende merknader, er i eget vedlegg gjengitt eksempler på hva våre medlemmer personlig har opplevd med dagens forvaltningsregime.

ENKELTMERKNADER

Viktigste merknad

1. Side 12, kap. 3.5.4, 6.3.2 og vedlegg 3: Samfunnsøkonomisk kostnadsberegning

Her er vår sterkeste reservasjon mot innstillingen fordi:

A: Framstillingen er upresis og til dels misvisende

fordi begrepet «kremasjon med urnenedsetjing» blir nyttet som gjeldende for all kremasjon med hele 4 forskjellige handteringer av asken med 3 forskjellig arealbehov.

Netto areal uten gravminne, ganger m.m. er ved kistegravlegging *min.* $3 \times 1,5 = 4,5 \text{ m}^2$. Det blir sammenlignet mot en felles gruppe for bestående av: Urnegrav §14 *min.* $1,5 \times 1,5 = 2,25 \text{ m}^2$ - *antatt så stor pga. plass til gravminne m.m.*, Urnegrav §15 for anonym minnelund *min.* $0,5 \times 0,5 = 0,25 \text{ m}^2$, antar samme arealbehov også for navnet minnelund, og askespredning = $0,00 \text{ m}^2$ (angitte §§ gjelder gravferdsforskriften).

Samtidig kjenner vi til at det for navnet minnelund har det vært lett å få dispensasjon ut fra urnenes reelle størrelse som har gitt *netto* $0,4 \times 0,4 = 0,16 \text{ m}^2$, noe som generelt bør være tilstrekkelig plass med dagens kartutstyr. I tillegg kommer at ved både anonym og navnet minnelund vil det ofte være mulig å plassere urnene på areal uegnet for kistegravlegging, og da vil netto arealbehov for gravlegging av urnene gå ned mot $0,00 \text{ m}^2$ sammenlignet med nettotallene for kistegravlegging.

Men mer relevant enn nettotallene er det å sammenligne totalareal. Her er vi kjent med at Kirkegårdsgruppa 2007 ut fra erfaringer fra landsens gravplasser har kommet fram til følgende:

Anslag navnet minnelund for urner i % av tradisjonelle kistegraver:

Arealbehov: 10 %.

Anleggskostnader: 7,5 %.

B: De benyttete forutsetningene for beregningene holder ikke mål

Ut fra ovennevnte og den øvrig beskrivelsen i innstillingen, har vi i tillegg følgende innvendinger mot de forutsetningene som er lagt til grunn for de samfunnsøkonomiske kostnadsberegningene:

1. Arealbehovet ved kremasjon varierer så mye at det er uakseptabelt ikke å foreta separate beregninger for hver av gravleggingsformene. Og det er spesielt uforståelig hvordan utvalgte bevist har sett bort fra alternativet «navnet minnelund». Den første navnete minnelunden ble tatt i bruk i Norge allerede i

1997, og alle som har valgt en attraktiv løsning for disse, uttrykker at de er overrasket over den store etterspørselen. For navnet minnelund gjelder dessuten ikke forholdet ved tradisjonell urnelund hvor hensynet til universell utforming gjør at «uproduktivt» areal i skråninger ikke kan utnyttes. Og endelig, så er det heller ikke nevnt at de totale kostnadene blir mindre ved navnet minnelund med et felles gravminne/minnesmerke.

2. Det virker heller ikke tillitvekkende å se bort fra det sterkt reduserte arealbehovet ved askespredning fordi omfanget er så lite i dag. For undersøkelser viser et stort potensiale for økning, og enda større må økningen ventes å bli hvis reglene lempes som foreslått i pkt. 5b. «Øvrige merknader» nedenfor.
3. Det virker også søkt å ta som utgangspunkt for tradisjonelle urnelunder at der blir det så trangt at det i praksis blir en lågere utnyttingsgrad enn ved kistegravlegging. Likeledes å trekke inn i beregningene om eksisterende areal allerede er etablert og avskrevet eller ikke. Med forventet befolkningsvekst og flyttemønster, vil det bare være et fåtall gravplasser i utkant Norge med få innbyggere som har så mye opparbeidet areal at utvidelse aldri vil bli nødvendig.
4. For arealkostnadene har utvalget benyttet en pris på kr. 35 000 pr. dekar. Ferske tall som Norsk institutt for skog og landskap har innhentet fra Europa, viser at det vil være riktig å regne med en kostnad på inntil kr. 370 000 pr. dekar hvis en skal ta hensyn til den sist tilgjengelige kunnskap om verdien av matjord, og brorparten av landsens gravplasser ligger jo slik at utvidelser må skje på dyrka jord.
5. Det er poengtert og med rette at gjenbruk er en viktig faktor for kostnadene, og at avstanden til krematoriene betyr mye for kremasjonskostnadene. Men dette er behandlet som faste kostnader framfor å beregne kostnadene med å bygge flere krematorier for å få ned transportkostnadene og fremme bruken av kremasjon, jf. at kremasjonsprosenten i dag er lavere jo større avstanden til krematoriene er til tross for at NAV utjevner transportkostnadene til krematoriene.

Og også gravlegging i flere nivå vil virke inn på kostnadene på tilsvarende måte som gjenbruk, og burde i det minste vært nevnt som en faktor og i hvilken retning de vil dra i sammenligningene. Og spesielt i anonym og navnet minnelund vil utslagene kunne bli betydelig ettersom vi der mener det bør være mulig med gravlegging i inntil 3 etasjer. Se etterfølgende Forslag reguleringer pkt. d.

Utvalget legger til grunn at ei urnegrav krever 60 % av arealet til ei kistegrav, mens forannevnte anslag bygd på praktiske erfaringer kommer til bare 10 %, altså en betydelig forskjell. Når det så i tillegg er et sprik i benyttete arealkostnader på over kr. 300 000 pr daa mellom benyttete verdi og de siste forskningsbaserte arealkostnadene, blir det uakseptabelt å si at en kan se bort fra arealkostnadene i sammenligningen. Dette sammen med de øvrige angitte merknadene, gjør de benyttete forutsetningene og beskrivelsen så misvisende at de **samfunnsøkonomiske kostnadsberegningene blir bortimot verdiløse**. Og fordelene med bl.a. navnet minnelund kommer ikke fram i konklusjonene.

Øvrige merknader

2. Side 13 og kap. 9.5.5: Gravplassrådgiverens arbeidsgiver

Det framstår som uforståelig at rådgiveren fortsatt skal være ansatt i et bispedømme og ikke i departementet som tidligere, og det skaper for utenforstående uklarhet omkring myndighetsområdet og mindre tillit hos alle som ikke tilhører Dnk, noe også Ståsettutvalget ga uttrykk for.

Av innstillingen framgår at forrige rådgiver var ansatt i departementet, og det er grunn til å tro at arbeidsgiveransvaret ble flyttet til Tunsberg bispedømme ut fra praktiske forhold for daværende rådgiver som var bosatt i Vestfold og ofte reiste et par dager i uka rundt i landet. Stillingen ble i sin tid opprettet for å «gje gravplassforvaltninga frå lokalt til sentralt nivå fagleg støtte på sjølvstendig fagleg grunnlag på eit vis som eit departement ikkje kan gje, sjå 9.2.2.» Det er betenkelig at rådgiveren skal operere fritt uavhengig av ansvarlig myndighet, og i kap. 9.2.2 står det dessuten intet som begrunner at rådgiveren ikke kan være underlagt departementet.

3. Side 13-14 og kap. 9.5.6: Oppnevning foreslåtte gravplassutvalg

Det virker unaturlig at fellesrådet selv skal oppnevne et tilsynsutvalg for bl.a. å føre tilsyn med seg selv, det blir lett «bukken og havresekken» i en privat organisasjon. Hvis ikke Ståsettutvalgets enstemmige forslag om obligatorisk overføring av gravplassforvaltningen lokalt til kommunene blir gjennomført, bør derfor foreslåtte gravplassutvalg oppnevnes av kommunen. Dette understøttes av hva medlemmer i INML selv har erfart etter to runder med dialogmøter i deres kommune. Opplegg og annonsering har vært så dårlig at representanter fra alternative trossamfunn helt har uteblitt, og fellesrådet har heller ikke funnet slike representanter for å delta i ei referansegruppe for kirkevergen i anlegg av navnet minnelund.

4. Side 15, kap. 2.4.2 og vedlegg 1: Ordliste

a) Gravminne, Minnesmerke og bruken under Navna minnelund

Her trengs en opprydding. *Gravminne* er beskrevet som en type, dvs. undergruppe av det generelle hovedbegrepet minnesmerke, det skal være av varig materiale og stå på ei grav eller gravsted med navn og data på den gravlagte, ofte utformet i stein.

Minnesmerke er et minnesmerke som ikke er gravminne. Her er begrepet nyttet både om det generelle hovedbegrepet minnesmerke og som en undergruppe av det samme, dvs. samme begrepet er både en hovedgruppe og en undergruppe. Dette er tvetydig. En kan ikke definere et begrep med det samme begrepet. I betydningen undergruppe, kommer definisjonen i konflikt også med der det er brukt for å definere gravminne.

Dessuten er det som eksempel beskrevet at minnesmerke vil en finne f.eks. på navnet minnelund. Men plassen for disse navneplaten vil jo i høyeste grad oppfylle definisjonen av et gravminne. Det er bare et **felles gravminne** for flere gravlagte, noe som er særdeles vanlig på våre gravplasser. Den samme benevnelsen kan ikke benyttes om noe som er et gravminne og samtidig ikke er et gravminne.

Og for å gjøre forvirringen fullkommen, skrev den nå avgåtte kirkegårdskonsulenten bl.a. i "Kirkegården" nr. 1/2010: "Hva skal vi forstå med minnesmerker? Da bestemmelsen i gravferdslovens forskrift § 20 om minnesmerker ble formulert i sin tid, lå det til grunn at *minnesmerker på kirkegård bare skulle inneholde navn på personer som ikke var gravlagt på kirkegården.*" Og denne fortolkningen er så i neste omgang i "Kirkegården" 3/2011 brukt til å argumentere mot navneflytting (= symbolsk flytting) fordi disse minnesmerkene bl.a. kan være mye større enn det som tillates for gravminner.

b) Namna minnelund

Inntil en har greid å rydde opp i begrepsforvirringen om hva et minnesmerke er, bør «felles minnesmerke» i beskrivelsen erstattes med «felles gravminne».

c) Namneflytting

Flott betegnelse og beskrivelse. Men for å lette forståelsen bør det i beskrivelsen tilføyes noe sånt som: *tidligere ofte benevnt «symbolsk flytting»*. Jf. departementets bruk i Rundskriv 18.12.2012 «Endringer i gravferdsforskriften».

d) Urnegrav

Begrepet framstår dessverre som tvetydig slik det er benyttet i dagens forskrift. I § 15 står det nemlig at «Anonym urnegrav skal være minst 0,5 meter lang og 0,5 meter bred med plass for én askeurne.» Og den samme definisjonen må også gjelde for navnet minnelund. Med den sterke framveksten som må ventes for navnet minnelund, vil vi foreslå at **urnegrav defineres med plass til én urne**, da det er dette som framstår som logisk for alle oss som ikke arbeider i bransjen, og så at § 14 i forskriften skrives om ved første korsvei.

5. Kap. 12: Forslag regelendringer

Vi ser det som svært positivt at utvalget som tilpassing til samfunnsutviklingen foreslår at kolumbarium og askespredning på gravplassen bør bli tillatt, og at slik tillatelse skal avgjøres av de lokale forvalterne av gravplassene. Det at utvalget samtidig foreslår snarest å starte arbeidet med revisjon av gravferdslov og forskrift til tross for at de nettopp er revidert, tar vi som tegn på at behovet for tilpassing til samfunnsutvikling-

en nå har modnet så mye at det er naturlig også å minne om noen viktige endringer som ble foreslått i høringsuttalelsene til siste forskriftsendring, men som da ble neglisjert av departementet. Vi vil derfor minne om følgende:

- a) **Generelt:** Overføre mer av reguleringen fra departementet gjennom lovverk og rundskriv til den lokale gravplassforvaltningen som ut fra lokale ønsker, forhold og muligheter kan avgjøre gravleggingstilbudet på stedet. Men husk å presisere at alle innbyggerne må bli trukket inn i valg og prioritering for å komme bort fra dagens situasjon at vedtakene i stor grad fattes i «lukkete rom» uten reell påvirkningsmuligheter for «folk flest» i kommunen.
- b) **Askespredning.** Liberalisere og tilpasse grunnregelen ut fra individuelle og kulturelle endringer i samfunnet for behandling av aske og askeurne. Forutsatt innhentet tillatelse fra grunneier, bør askespredning tillates alle steder unntatt i og nær drikkevannskilder og offentlige rom. For havområder og landareal uten spesifikk grunneier, må tillatelse innhentes fra fylket eller Staten. Jf. gjeldende praksis i Finland.
- c) **Navn på navnet minnelund.** Tillate også ved askespredning på eller utenom gravplassen at navnene på de døde kan påføres navneplater på minnesmerke på de samme betingelser som ved gravlegging av urner. *Fordel:* Vil øke omfanget av askespredning og derved spare kirkegårdsareal. Vi mener nemlig at brorparten som velger askespredning ikke gjør det for å skjule sitt navn for etterlatte, tidligere kollegaer og andre fra sin omgangskrets.
- d) **Urner i flere høyder.** For å øke fokus på rasjonelt arealbruk, bør det i lovverket presiseres at også urner kan gravlegges i flere nivå, i dette tilfelle inntil 3 nivåer grunnet mindre høyder og mindre krav til overdekking. Jf. forskriftens § 18 hvor bare kister er omtalt.
- e) **Inndeling i separate gravfelt.** Denne regelen bør oppheves da den både mangler en saklig begrunnelse, og framfor alt fordi den fører til sløsing med areal.
Begrunnelse og eksempel: Det er ingen gitt mange år i forveien å si hvor mange graver det vil bli behov for av de ulike kategoriene, noe som oftest vil bety at mange plasser blir stående ubrukt i mange år og både oppta verdifullt areal og kreve arbeid med stell og vedlikehold.
For anonym gravlegging kan området for navnet minnelund enkelt benyttes, en unnlater bare å føre opp navn og data på en navneplate.
- g) **Overgang til «vigsling» av enkeltgraver.** For bl.a. å møte en forventet markant økning av trosmessige blandingskteskap når vi kommer til 3. og 4. generasjon innvandrere, er det grunn til å tro at mange, kanskje de fleste av disse vil foretrekke å bli gravlagt sammen med sin samboer framfor på et annet gravfelt spesielt for sin trosretning. Derfor bør «vigslingen» utsettes til den enkelte gravleggingen og inntas som en del av «liturgien» ved gravleggingen. Jf. prost Lappegard i Elverum som har vært en markant talsmann for denne løsningen.

6. Kap. 3.3.1.3, Lovens § 5: Innvielse av ny gravplass.

I forslaget til regelendringer savnes en klargjøring av at det bør åpnes for **"vigsling" av enkeltgraver**, ev. anbefaling av en generell overgang til dette. Det kan f.eks. gjøres ved å innta "vigslingsritualet" i liturgien/alterboken som benyttes ved gravleggingen og på en slik måte at den gjelder bare for denne personen. Jf. pkt. g ovenfor.

7. Referanse.

For ordens skyld vil vi poengtere at forslagene i innstillingen refererer seg til dagens gjeldende gravferdslov og -forskrift. Det betyr at flere av forslagene blir irrelevante hvis utvalgets forslag blir gjennomført, f.eks. forslaget til gravplassvedtekter i vedlegg 5. Det samme gjelder om de enstemmige forslagen i Stålsrettutvalgets innstilling NOU 2013: 1 kap. 18.11 om gravferdsforvaltningen blir realisert.

Til nå har departementet vært skuffende tause om behandlingen av sistnevnte NOU, men vi håper det skyldes at den er lagt på is for å bli behandlet sammen med Laeutvalgets forslag. Her er det jo nære sammenhenger, og en kan vel si at Laeutvalget går meget langt i å støtte Stålsrettutvalgets forslag sett i lys av at de av prinsipielle grunner ikke finner det riktig å kommentere selve innstillingen.

8. Finansieringen.

Vi tar det som gitt at departementet sørger for at **kommuner og fellelråd fullt ut får kompensert for sine bortfall av inntekter** som følge av de foreslåtte endringene. For folk flest er det uforståelig at vi i Norge korrigeret for folketall bruker **bare hhv. 32 % av det svenskene gjør til driften regnet pr. gravplass og 40 % regnet pr. gravferd**, og dette vises dessverre på mange av våre gravplasser. Er vi mindre følsomme, mer egoistiske eller fattig enn svenskene? Vi tror det er innsparingsmuligheter ved en annen organisering av gravferdsforvaltning som foreslått av Stålsettutvalget. Men denne gevinsten bør føre til økt standard på gravplassene og et gravleggingstilbud bedre tilpasset samfunnsutviklingen, noe annet blir ikke forstått av folk flest.

VEDLEGG: EKSEMPLER SOM FORSTERKER INNSTILLINGENS FORSLAG

Laeutvalget foreslår flere tiltak for å sikre tilsiktet bruk av kommunenes økonomiske bidrag til gravplassene og for å få fram et sikrere beslutningsgrunnlag for langtidsplanlegging. Tiltakene minner i stor grad om å sette under offentlig administrasjon det store flertall kirkelige fellestråd som er overlatt forvaltningsansvaret for gravplassene. Dette er vel måten utvalget kan gi uttrykk for funne mangler når det ikke har fått mandat til å uttale seg om organiseringen av gravplassforvaltningen som jo Stålsettutvalget tok seg av.

INML mener imidlertid at det vil være å begynne i feil ende å starte hos kommunene. Vi tror at flertallet av dem heller ikke er så engasjert at de uten videre vil komme bort fra at gravplassene forblir en salderingspost i deres budsjett, og at de praktiske tiltakene fortsatt vil bli besluttet i de «lukket rom» av en trosretning som ikke er åpen for innspill fra alle andre. Forbedringen må starte fra toppen hos de som har det overordnede ansvaret for gravplassforvaltningen i Norge. En kommer ikke utenom å se på alle våre tre forvaltningsnivå.

Stålsettutvalget foreslår tvungen endring av forvaltningsansvaret ut fra prinsipielle grunner, som også INML naturligvis støtter. Men vi ønsker i tillegg å understreke behovet for de foreslåtte endringer med erfaringer som medlemmer fra ulike kommuner i vår interessegruppe for navnet minnelund personlig har opplevd og merket seg, så her følger noen eksempler:

Departement og Storting

1. I januar 2009 kommenterte daværende **kirkestatsråd** et TV-program om en mor som kjørte mange mil nesten daglig for å besøke graven til sitt nylig avdøde barn fordi det ikke var noe muslimsk gravleggings-tilbud i egen kommune. Statsråden påpekte da som riktig var at det var kommunenes ansvar å sørge for gravleggingstilbud til sine innbyggere.

Etter kirkebrannen i Østre Porsgrunn kirke i 2011 ble en ny kirkestatsråd spurt om hvorfor ikke kirken var sikret bedre mot brann, f.eks. med overrisslingsanlegg. Da svarte hun at det ikke sto på penger, men at dette var kommunenes ansvar.

Begge statsrådene toet med disse svarene sine hender og anså seg ferdig med saken. Ikke en hentydning en gang om at departementet ut fra de konkrete hendelsene kanskje burde informere og ev. føre et bedre tilsyn med om kommunene overholdt det påpekte ansvaret.

2. Kirkegårdsgruppa 2007 sendte i perioden fram til de nedla sin virksomhet i 2009 **to anmodninger til departementet om et møte** for å presentere behovet for nytenking ut fra deres begrensede muligheter på landsens kirkegårder til å holde seg faglig oppdatert, samt å få utviklet og vedlikeholde kirkegårdene som ønskelig. Herunder også behovet for å få utviklet en «verktøykasse» til bruk der kirkegårdene er små men mange, dette som var drivkraften bak det frivillige arbeidet til kirkegårdsgruppa. Men etter etterlysning, svarte departementet at de ikke så noe behov for å drøfte disse forholda med kirkegårdsgruppa.
3. Hva angår dialogen med **departementets daværende kirkegårdskonsulent**, vises til våre merknader i pkt. 2 Gravplassrådgiverens arbeidsgiver under Øvrige merknader, og pkt. 4a Ordliste.

I tillegg nevnes at på et **kartleggingsmøte 16.2.07**, ble en av konklusjonene at kirkegårdskonsulenten skulle forsøke å få igangsatt en sosiologisk dybdeundersøkelse over folks gravleggingsønsker, herunder navneflytting til navnet minnelund for å frigjøre eldre graver til gjenbruk. Da oppfølgingen av dette vedtaket ble etterlyst, svarte kirkegårdskonsulenten at han hadde henlagt saken fordi det ikke var noen interesse for tiltaket i hans kretser(!). Erttiden har vel vist at dette var en dårlig forutsigbarhet ut fra siste års utvikling av navnete minnelunder, noe som også understøttes av Laeutvalgets forslag om å styrke forskningen.

Og til tross for at kirkegårdskonsulenten uttrykte at han personlig ikke hadde noen sans for omtalte navneflytting til navnet minnelund, mente han likevel at tanken var så ny og spennende at den burde forsøkes omtalt i «Kirkegården». Dette sa redaktøren seg seinere enig i, og det ble avtalt at han skulle ta kontakt for intervju med en av initiativtakerne til forslaget så snart han kjørte forbi. Men da redaktøren

seinere ble kontaktet fordi hans oppfølging hadde blitt uteblitt, mente han at saken likevel ikke var interessant for bladets lesere.

Da en av interessegruppens medlemmer i forberedelsen til et innlegg han var invitert til å holde på et kurs for kirkegårdsansatte høsten 2007 spurte kirkegårdskonsulenten om en oversikt over alle typer gravleggingsformer som ble tilbudt, ble det spørsmålet greit besvart. Men eposten ble innledet med:

«Jeg erkjenner at det er med ytterst lite entusiasme jeg besvarer ditt e-brev nedenfor. Ja jeg går faktisk så langt som å anmode deg om å trappe ned ditt engasjement på dette feltet. Etter min vurdering har vi ordninger som ivaretar den etterlattes interesser på en forsvarlig måte.» Og eposten ble avsluttet med bl.a.: *«Du nevner at du skal holde et innlegg for kirkegårdsansatte om minnelunder i slutten av måneden.» «Jeg skulle ønske at du meldte avbud og innså at dine tanker om minnesteder ikke er noe å bruke tid og krefter på.»*

En må kunne spørre om det er en offentlig ansatt sin oppgave å gi denne type råd. Men arrangøren ønsket fortsatt at dette innlegget om «en brukers ønsker» skulle bli holdt. Og ut fra interessen som innlegget skapte, ble Kirkegårdsgruppa 2007 spontant etablert.

4. I et **svarebrev til Stord kirkelige fellesråd** som ønsket å tilrettelegge for navneflytting innen kirkegården for å stimulere til sletting og frigjøring av eldre graver til gjenbruk, gikk kirkegårdskonsulenten i desember 2009 imot dette av prinsipielle grunner, og skrev videre: "På store kirkegårder vil det på lang sikt kunne dreie seg om en stor mengde navn som skal flyttes hvis den ordningen innføres. Det vil i sin tid kunne medføre at navnesaken blir vanskelig å håndtere."

Som utenforstående er det grunn til å spørre: Hvem kjenner forholdene på Stord best, det lokale fellesrådet som selv kan styre varigheten på det nye navne monumentet gjennom sine vedtekter, eller en kirkegårdskonsulent i departementet? Og om en slik ordning skulle bli for vanskelig på de største kirkegårdene i Oslo-området, så trenger vel en slik løsning på Stord ikke å bli stemplet som ulovlig av den grunn? Og framfor alt: Hva er mest arbeidskrevende og kostbart, å sette opp minnesmerke og flytte navneplater, eller å anskaffe og opparbeide tilsvarende nytt gravplassareal?

Men kirkegårdskonsulenten skrev videre: "En kan selvsagt ikke se bort fra at enkelte vil velge å la festeavtalen gå ut hvis det gis anledning til å sette den gravlagtes navn på et minnesmerke på kirkegården. Dermed vil kirkegården få noen flere graver til rådighet. Det er ingen grunn til å underslå den positive effekten det vil ha. Jeg vil likevel anbefale kirkelig fellesråd å ikke arbeide videre med denne saken."

Og så avslutningen: "Et par alternativ kan tenkes.

Det praktiseres noen steder å fotografere alle gravminner som fjernes fra kirkegården og bildene samles i album. En kan også samle navn på lister som i begge tilfeller gjøres tilgjengelig for allmennheten."

Kunne virkelig en sentral rådgiver i kirke departementet tro at å sitte i et møterom eller på en benk ute på kirkegården for den sags skyld, og bla i album eller navnelister kan erstatte å minnes sine kjære fra en benk foran et vakkert pyntet og velformet navne monument?

5. Høsten 2010 var det en omtale i «Kirkegården» av en seanse hvor talspersoner fra partiene på Stortinget var invitert til en orientering om situasjonen på kirkegårdsfronten. Av reportasjen framgikk at bare en av disse stortingsrepresentantene hadde vist særlig interesse under orienteringen. Et av medlemmene i INML fikk på grunnlag av dette et møte med denne ene interessenten for å fremme mulighetene for etablering av navnet minnelund. Møtet ble imidlertid en skuffelse. Stortingsrepresentanten signaliserte ingen vilje til å involvere seg i saken, og ønsket heller ikke at vårt medlem skulle ta direkte kontakt med partiets medlem i stortingskomitéen med ansvar for kirkespørsmål.

Regionalt nivå

1. **Kroneksempelen på behovet for endring** finner vi i § 8 i gravferdsforskriften:

«På gravfelt som er tatt i bruk, kan det bare legges nye drensledninger når det er godkjent av bispedømmerådet.»

En må spørre hvilken kompetanse har bispedømmerådet på jordsmonn og drenering? Her går en forbi en betydelig kompetanse på vann, avløp og drenering i kommunen, og bygger heller ikke på landets høyeste kompetanse som finnes i staben hos alle fylkesmenn. I stedet er ansvaret lagt på en etat bygd på en bestemt trosretning. Heldigvis har både Stålsettutvalget og nå Laeutvalget innsett behovet for endring og foreslår at Fylkesmannen overtar det ansvaret som til nå har vært tillagt bispedømmerådet.

Kommunalt nivå

1. Her er det fristende å starte med et helt ferskt eksempel fra ett av INMLs medlemmer:
En forespørsel/forslag for få måneder siden om navnet minnelund som tema på et av foredragene i stedets **kirkeakademi**, var behandlet i styret som svarte at temaet ingen interesse hadde. En tilsvarende forespørsel omtrent på samme tid til det kommunale eldresenter drevet med stort innslag av mange frivillige, resulterte derimot i et foredrag siste uke med 100 tilhørere i senterets trange lokale. Mange utenom de faste brukerne av senteret møtte fram. Fra flere tilhørere ble det spontant foreslått å lage en underskriftskampanje for oversendelse til kommunen og de politiske partiene for å få fortgang i arbeidet med å etablere den første navnete minnelunden i kommunen. En aksjonsgruppe er allerede etablert for å realisere forslaget.
2. Tilsvarende avslag som fra kirkeakademiet opplevde et av våre medlemmer da de foreslo temaet i pensjonistakademiet ved stedets universitet. Men da lederen i programkomiteén som var en kirkens mann ble erstattet av pensjonert professor uten slike bindinger, ble navnet minnelund straks akseptert som foredragstema. Og interessen etter det foredraget, resulterte i en spontant opprettet interessegruppe også der som sendte inn høringsuttalelse til gravferdsforskriften som da var på høring. Men denne gruppen mistet halvparten av sine interessenter da det ble klart at departementet gikk imot å tillate navneflytting til navnet minnelund, og har derfor aldri blitt formalisert.

Det er overraskende og påfallende at representantene for Dnk har vært så lite interessert i utviklingen av nye gravleggingstilbud. INML har med støtte av Levanger kommunes representant i fellesrådet, arrangert flere orienteringsmøter om navnet minnelund. Men til tross for personlig kontakt med både leder i aktuelle menighetsråd og leder av fellesrådet, lyktes det ikke å få dem så interesserte at de kom på foredragsmøtet. Forklaringen synes ligge i at de som har fått disse tillitsvervene, har latt seg verve ut fra sin interesse for menighetsarbeidet. Og der ligger fortsatt interessen etter at de har tiltrådt tillitsvervene. Og da har de ikke kapasitet til å sette seg inn ytterligere ansvarsområder, og introduksjonen i vervene har heller ikke fanget opp at de har ansvar også for gravplassene.

Karakteristisk er spørsmålet et medlem i INML fikk fra et menighetsrådsmedlem på et foredragsmøte tilrettelagt av sognepresten: «Men har vi noe ansvar for de andre trosretningene da?» Vedkommende som spurte hadde da allerede sittet flere år i menighetsrådet.

3. Ett sted opparbeidet medlemmer av INML et godt og tilsynelatende tillitvekkende samarbeidsforhold til en nytilsatt kirkeverge, så godt at gruppen endog fikk spørsmål om den ville stå som arrangør av et møte mellom kommunen og FR om frivillig overføring av forvaltningsansvaret fra FR til kommunen. Men plutselig endret kirkevergen framdriften både for dette møtet og for godkjenning av planen for den første NM i kommunen uten at våre medlemmer fikk høre det. Og det var bare pga. en henvendelse om en annen sak at INML tilfeldig fikk tilbud om å uttale seg om planene. Da var planene, og med bare ett alternativ, allerede sendt på høring i menighetsrådene før endelig vedtak i FR. Og ingen andre «utenforstående» borgere fikk anledning til å uttale før planene ble vedtatt.
4. Et av våre medlemmer hadde nylig møte med rådmannen i sin kommune for bl.a. å bevirke at kommunen sendte inn sine merknader til Laeutvalgets forslag. Det viste seg da at rådmannen 3 uker før høringsfristen utløp, ikke hadde registrert at innstillingen var på høring. Og hun hadde aldri hørt om at Stålsettutvalgets

innstilling hadde vært på høring. Da skal en ikke vente at verken administrasjonen eller de tillitsvalgte i kommunen har blitt orientert om disse forslagene som så sterkt kan komme til å gripe inn i kommunens arbeidsoppgaver.

5. I den samme kommunen har det vært tradisjonen at formannskapet, utvidet så alle partier blir representert, på høsten har hatt et årlig kontaktmøte med FR. Da ordføreren i forkant orienterte om det og fortalte at møtet var åpent for tilhørere, trodde vårt medlem at formålet var informasjonsutveksling i forkant av kommunens budsjettbehandling. Men så viste det seg at det var kun et informasjonsmøte hvor FR ensidig valgte hva de ville fokusere på. Og da et formannskapsmedlem stilte et kritisk spørsmål til fellesrådet, ble hun klubbet av ordføreren som var møteleder.

Året etter mislyktes vårt medlem både overfor kirkevergen og ordføreren å få på saklisten en situasjonsrapport om igangsatt utredning av den første NM i kommunen. Og da han snakket med ordføreren dagen før møtet og påpekte at i alle fall ett av partiene ikke var invitert, måtte ordføreren innrømme at det hadde de glemt. Med det var kanskje ikke så farlig. Møteplanen viste nemlig at fjorårets halvannen time var redusert til bare 20 minutter, og fra FRs side var det lagt opp til at prostene kunne bruke mesteparten av tiden til å tale varmt for støtte til en ny diakonstilling og annet menighetsarbeid.

6. Når departementet sender saker på høring ut fra sin adresseliste, skriver de som for Laeinnstillingen: «*Vi ber høringsinstansene vurdere om saken bør forelegges eller videresendes til ev. underliggende organer eller andre berørte instanser, organisasjoner, foreninger m.v. som ikke er oppført på høringslisten.*» Så langt har vi ikke hørt at noen av våre medlemmer har fått nyss i noen av de 4 siste høringene vedrørende våre gravplasser verken via fellesråd eller kommune til tross for at sentrale personer begge steder har vært kjent med INMLs engasjement. En har fanget opp og engasjert seg i alle høringer på annen måte.
7. I ingen av kommunene hvor vår interessegruppe har medlemmer med personlig interesse, har fellesrådet kartlagt framtidig gravplassbehov ved hjelp av planleggingsverktøyet fra f.eks. Ecclesia korrigert med foreliggende befolkningsprognose m.m. De synes stort sett å ha vurdert behovet ved å forlenge antall gravlegginger f.eks. de siste 5 årene. Det blir lite treffsikkert i dagens situasjon hvor antall dødsfall midlertidig har gått ned grunnet eldrebølgen, og blir lett helt misvisende i presskommuner som venter en sterk befolkningsvekst i kommende år. I tillegg vil plassbehovet bli påvirket myndighetenes holdning til raskt å ta i bruk arealbesparende gravleggingsformer og adgangen til navneflytting mot å slette eksisterende kiste-graver.

I en kommune hvor vårt medlem har vært med i en referansegruppe for etablering av navnet minnelund, har hans tilbud om å forsøke å beregne framtidig gravbehov ut fra tilgjengelige hjelpemidler supplert med skjønn om befolkningsveksten, blitt avvist. Begrunnelsen var at vårt medlem ikke var autorisert til å bruke hjelpemiddelet fra Ecclesia.

8. Våre medlemmer kjenner mange eksempler på at kirkeverger ikke har funnet å ville/kunne prioritere deltakelse på etterutdannings kurs for seg selv, og langt mindre for sine gravplassarbeidere som er de som hyppigst er i kontakt med de som besøker gravplassene. Det verste eksempelet var vel ikke å delta på et endags seminar med dagsaktuelle problemstillinger på et universitet bare 1 km unna kontorstedet.

I samme kategorien kommer at kirkevergen ikke prioriterer å ta med seg de frivillige i en referansegruppe på en liten rundtur til allerede etablerte minnelunder bare 4 mil unna. Vi mener jo det må være en stor fordel å se eksempler på både velfungerende og mindre vellykte minnelunder for å lære av andre før en skal gjøre sine valg. Sjansen for velfungerende og ofte også arbeidsbesparende og billigere løsninger, bruker å øke betydelig ved å lære av andre framfor bare å bygge på personlig synsing.

9. Et fellesrådvedtak i 2012 om å nedsette et gravplassutvalg for bl.a. planlegging av navnet minnelund, ble aldri fulgt opp så utvalget ble fulltallig, og de 3 frivillige som startet arbeidet, ble på oppstartmøtet møtt med forventninger om å presentere planene for den navnete minnelunden innen 5 måneder, sommerferien inkludert. Inntil utvalget ga opp, fikk de i tillegg seg forelagt 3 forskjellige mandat fra kirkeverge/leder og et møte i fellesrådet.

10. I 2008 fikk et av våre medlemmer skriftlig tilsagn fra kirkevergen om at de omgående ville starte planlegging av navnet minnelund uten å vente på planlagt utvidelse av kirkegården. I de siste planene fra kirkevergen står det at minnelunden tidligst kan realiseres i 2017 etter at kirkegården er utvidet. Etter INML sin vurdering er det flere aktuelle, ledige plasser til en NM innen den delen av kirkegården som allerede er opparbeidet.
11. I en annen kommune har vårt medlem siden 2007 sendt tre henvendelser til fellesrådet, med 3 forskjellige ledere, og spurt om lov til å orientere rådet om fordelene med navnet minnelund og å benytte menighetsbladet til en orientering. Men selv etter puring, har alle henvendelsene til nå forblitt ubesvart eller er besvart med tomme tilsagn som ikke er fulgt opp.

For Interessegruppen for Navnet minnelund Levanger og Alstadhaug

Ola Ingul
Talsperson INML

Terje Alfnes
Ad hoc sekretær